

Wyrok z dnia 2 lutego 2012 r.

III UK 51/11

Rolnik (domownik) prowadzący pozarolniczą działalność gospodarczą, który zamierza nadal podlegać ubezpieczeniu społecznemu rolników, powinien udokumentować kwotę należnego podatku dochodowego od przychodów z pozarolniczej działalności gospodarczej za poprzedni rok podatkowy zaświadczeniem właściwego naczelnika urzędu skarbowego, złożonym w Kasie Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego odpowiednio do dnia 14 lutego i 31 maja każdego roku podatkowego (art. 5a ust. 3, 4 i 5 ustawy z dnia 20 grudnia 1990 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników, jednolity tekst: Dz.U. z 2008 r. Nr 50, poz. 291 ze zm.). Termin dokonania tej czynności jest terminem prawa materialnego a jego niedochowanie powoduje ustanie rolniczego ubezpieczenia społecznego (art. 5a ust. 5 i 6 tej ustawy).

Przewodniczący SSN Kazimierz Jaśkowski, Sędziowie SN: Halina Kiryło (sprawozdawca), Jerzy Kwaśniewski.

Sąd Najwyższy, po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w dniu 2 lutego 2012 r. sprawy z odwołania Zbigniewa R. od decyzji Kasy Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego-Oddziału Regionalnego w Z.G. z udziałem zainteresowanej Marzeny R. o ustalenie braku podstaw do ustania ubezpieczenia społecznego rolników, na skutek skargi kasacyjnej zainteresowanej od wyroku Sądu Apelacyjnego w Szczecinie z dnia 7 grudnia 2010 r. [...]

o d d a l i ł skargę kasacyjną.

U z a s a d n i e

Decyzją z 20 kwietnia 2009 r. Prezes Kasy Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego stwierdził ustanie z dniem 1 kwietnia 2005 r. ubezpieczenia społecznego rolników w zakresie ubezpieczenia wypadkowego, chorobowego i macierzyńskiego oraz ubezpieczenia emerytalno-rentowego żony rolnika Zbigniewa R. - Marzeny R.

Na skutek odwołania ubezpieczonego Sąd Okręgowy-Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Gorzowie Wielkopolskim wyrokiem z dnia 30 sierpnia 2010 r. zmienił zaskarżoną decyzję w ten sposób, że ustalił, iż Marzena R. podlegała ubezpieczeniu społecznemu rolników w spornym okresie. Sąd pierwszej instancji ustalił, że Zbigniew R. od 21 czerwca 1994 r. podlegał ubezpieczeniu społecznemu rolników i obowiązki opłacania składki na ubezpieczenie wypadkowe, chorobowe i macierzyńskie oraz ubezpieczenie emerytalno-rentowe. Żona ubezpieczonego - Marzena R., jako współmałżonka rolnika, zaczęła podlegać powyższym ubezpieczeniom od 8 lipca 1995 r. W dniu 9 lutego 2010 r. zainteresowana złożyła w Kasie Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego zaświadczenie o wpisie do ewidencji działalności gospodarczej potwierdzające, że od 5 maja 2003 r. rozpoczęła prowadzenie działalności gospodarczej. Z wydanego przez Naczelnika Urzędu Skarbowego w G.W. zaświadczenia wynika, iż z tytułu prowadzonej działalności gospodarczej opłacała ona zryczałtowany podatek w wysokości: za 2005 r. - 760 zł, za 2006 r. - 833 zł, za 2007 r. - 919 zł, za 2008 r. - 974 zł i za 2009 r. - 991 zł. W 2004 r. podatek także nie przekroczył 1.000 zł. Mimo to decyzją z 28 grudnia 2009 r. Prezes KRUS stwierdził ustanie ubezpieczenia społecznego rolników wobec Marzeny R. w zakresie ubezpieczenia wypadkowego, chorobowego i macierzyńskiego oraz ubezpieczenia emerytalno-rentowego w okresie od 1 kwietnia 2005 r. do 31 grudnia 2009 r.

Sąd Okręgowy uznał odwołanie ubezpieczonego za zasadne. Motywując swoje stanowisko Sąd pierwszej instancji wskazał, że po nowelizacji ustawy z dnia 20 grudnia 1990 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników, ubezpieczenie to stało się dostępne także dla tych rolników, którzy poza gospodarstwem rolnym posiadają dodatkowe źródła utrzymania w postaci np. prowadzonej działalności gospodarczej. Jednocześnie od 2004 r. ustawa pozostawiała możliwość wyboru ubezpieczenia rolnikom, którzy co najmniej po trzyletnim okresie podlegania obowiązkowemu ubezpieczeniu społecznemu rolników podejmą prowadzenie działalności gospodarczej w niewielkim rozmiarze; wydłużono też termin do złożenia dokumentacji potwierdzającej, w jakiej formie opodatkowana jest prowadzona przez rolnika działalność gospodarcza, tj. do dnia 30 września 2004 r. Od 1 lipca 2005 r. istniała także możliwość przywrócenia terminu do złożenia zaświadczenia z urzędu skarbowego dotyczącego kwoty należnego podatku dochodowego od przychodów z pozarolniczej działalności gospodarczej za poprzedni rok podatkowy. Na tej podstawie Sąd Okręgowy uznał, że Marzena R. znalazła się w systemie ubezpieczeń społecznych rolników przed wspo-

mnianą nowelizacją ustawy z 2004 r., dotyczącą rygoru udokumentowania kwot należnego podatku dochodowego od przychodów z tytułu pozarolniczej działalności gospodarczej. Zważył też, że brak jest dowodu, który wskazywałby, iż zainteresowana została pouczona o zmianach stanu prawnego dotyczącego ubezpieczenia społecznego rolników. Dowodem takim nie jest bowiem pouczenie w formie ulotek, gdyż nie jest ono opatrzone jakimkolwiek poświadczeniem odbioru pisma przez adresata. Zainteresowana nie przekroczyła w żadnym roku podatkowym granicznego progu podatkowego przewidzianego ustawą o ubezpieczeniu społecznym rolników. Ubezpieczeni rolnicy, którzy nie przekraczają ustawowego kryterium podatkowego, zachowują uprawnienie do pozostania w systemie rolniczych ubezpieczeń społecznych. Natomiast niepouczenie ubezpieczonego rolnika o skutkach przekroczenia terminu do złożenia zaświadczenia o wysokości podatku za miniony rok nie może pociągać za sobą negatywnych dla niego skutków. Konkludując Sąd pierwszej instancji stwierdził, że zainteresowana nie powinna być pozbawiona rolniczego tytułu ubezpieczenia społecznego od 1 kwietnia 2005 r. do 31 grudnia 2009 r.

Apelację od wyroku Sądu Okręgowego wniósł organ rentowy, zarzucając mu sprzeczność ustaleń z treścią zebranego materiału dowodowego oraz naruszenie art. 5a ust. 1 ustawy z dnia 2 kwietnia 2004 r. o zmianie ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników oraz o zmianie niektórych innych ustaw. Apelujący zaskarżył rozstrzygnięcie w całości i domagał się zmiany wyroku przez oddalenie odwołania Zbigniewa R.

Sąd Apelacyjny-Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Szczecinie wyrokiem z dnia 7 grudnia 2010 r. zmienił zaskarżone orzeczenie i oddalił odwołanie. Sąd drugiej instancji podkreślił, że w niniejszej sprawie kwestią sporną była ocena, czy Marzena R., jako współmałżonka rolnika, zgłoszona do ubezpieczeń społecznych rolników od 1995 r., pozostaje w tym systemie ubezpieczeń po dniu 1 kwietnia 2005 r., mimo prowadzenia pozarolniczej działalności gospodarczej. Zdaniem Sądu Apelacyjnego, chybiona jest zawarta w uzasadnieniu zaskarżonego wyroku teza, że koniunkcja braku pouczenia o istnieniu obowiązku zawiadomienia Kasy Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego oraz osiąganie przez zainteresowaną dochodów nieprzekraczających wartości granicznej przesądza o pozostawaniu Marzeny R. w ubezpieczeniach społecznych rolników. Sąd Apelacyjny zważył, że w świetle art. 6 pkt 1 i 13, art. 7 ust. 1 pkt 1, art. 16 ust. 1 pkt 1 i ust. 3 ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników, w sytuacji gdy rolnik podlega innemu ubezpieczeniu społecznemu,

to nie podlega z mocy ustawy wymienionym w niej rodzajom ubezpieczenia społecznego rolników. Pogląd ten poparty został orzecznictwem Sądu Najwyższego. Skoro zatem z mocy ustawy dotychczasowy rolnik, po spełnieniu określonych warunków, zostaje wykluczony z preferencyjnego ubezpieczenia, to na tym rolniku spoczywa ciężar udowodnienia okoliczności przeciwnej. W rozpoznawanej sprawie Sąd pierwszej instancji prawidłowo ustalił stan faktyczny, jednak niedostatecznie uwzględnił wagę niektórych faktów. Przed 2010 r. nie doszło w ogóle do zgłoszenia faktu rozpoczęcia prowadzenia działalności gospodarczej przez zainteresowaną, mimo, że taka działalność prowadziła od 2003 r. do 2009 r. W konsekwencji zainteresowana nie została pouczona o zmianie treści art. 5a ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników i o obowiązku złożenia w organie rentowym w terminie 14 dni stosownych oświadczeń. W ocenie Sądu Apelacyjnego, błędny jest wniosek, iż zawinione przez zainteresowaną niepouczenie w tym zakresie nie może działać na jej niekorzyść. Ponadto Sąd drugiej instancji zwrócił uwagę, iż w decyzji organu rentowego z dnia 26 lipca 1995 r. o podleganiu przez Marzenę R. ubezpieczeniu społecznemu rolników zawarto stosowne pouczenie, z którego wynikało, że ubezpieczeniu społecznemu rolników podlega z mocy ustawy małżonek rolnika, jeżeli nie podlega innemu ubezpieczeniu społecznemu, a także konieczność informowania Kasy Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego o okolicznościach mających wpływ na podleganie owemu ubezpieczeniu i zmianach tych okoliczności. Pomimo tego zainteresowana nie zgłosiła faktu rozpoczęcia prowadzenia działalności gospodarczej. Z faktu zaś jej rozpoczęcia i niezłożenia w terminie oświadczenia przewidzianego w art. 5a ust. 1 pkt 1 ustawy z 1990 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników wynika, że Marzena R. przestała podlegać ubezpieczeniu społecznemu rolników *ex lege*. Mimo że rozpoczęcie prowadzenia działalności gospodarczej wywołało skutki z mocy samego prawa i doprowadziło do wyłączenia zainteresowanej z ubezpieczenia rolniczego, nigdy nie wniosła ona o ponowne objęcie tym ubezpieczeniem. Na marginesie Sąd drugiej instancji dodał, iż wszystkie stosowne pouczenia otrzymywał Zbigniew R., a prowadził działalność gospodarczą tak samo jak jego małżonka. Zbieżny był adres siedziby ich przedsiębiorstwa i firma, pod jaką działali. Ubezpieczony regularnie wysyłał komplet dokumentów do placówki Kasy Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego. Bezzasadne jest zatem twierdzenie, że zainteresowana udowodniła, iż nie wiedziała o swoich obowiązkach względem organu rentowego.

Powyższy wyrok został zaskarżony skargą kasacyjną zainteresowanej. Skargę oparto na podstawie naruszenia przepisów prawa materialnego, a mianowicie: 1) art. 5a ust. 1 pkt 1 ustawy z dnia 20 grudnia 1990 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników, w brzmieniu nadanym przez ustawę z dnia 1 lipca 2005 r. o zmianie ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników oraz o zmianie niektórych innych ustaw (Dz.U. Nr 150 poz. 1248), poprzez jego zastosowanie, a w konsekwencji uznanie, iż zainteresowana Marzena R., z uwagi na niezgłoszenie rozpoczęcia prowadzenia działalności gospodarczej i niezłożenie właściwego oświadczenia, przestała podlegać ubezpieczeniu społecznemu rolników *ex lege*, podczas gdy art. 5a ust. 1 pkt 1 wyżej wymienionej ustawy, w brzmieniu nadanym przez ustawę zmieniającą z dnia 1 lipca 2005 r., ma zastosowanie tylko wtedy, gdy ubezpieczony rolnik lub domownik rozpoczyna prowadzenie pozarolniczej działalności po dniu 24 sierpnia 2005 r. i w kolejnych latach tę działalność nieprzerwanie kontynuuje; 2) art. 2 Konstytucji RP, przez jego niezastosowanie, polegające na zastosowaniu art. 5a ust. 1 ustawy z dnia 20 grudnia 1990 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników, w brzmieniu nadanym przez ustawę z dnia 1 lipca 2005 r. o zmianie ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników oraz o zmianie niektórych innych ustaw, do sytuacji faktycznej zaistniałej przed jego wejściem w życie, podczas gdy zasada niedziałania prawa wstecz stanowi istotny element demokratycznego państwa prawa, a każdorazowe odstępstwo od tej zasady winno następować na podstawie wyraźnego zezwolenia ustawodawcy.

Skarżący wniósł o uchylenie i zmianę zaskarżonego wyroku Sądu Apelacyjnego w Szczecinie, poprzez oddalenie apelacji Kasy Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego-Oddziału Regionalnego w Z.G. od wyroku Sądu Okręgowego w Gorzowie Wielkopolskim z dnia 30 sierpnia 2010 r. [...], a ponadto o zasądzenie od organu rentowego na rzecz zainteresowanej zwrotu kosztów postępowania, w tym zwrotu kosztów zastępstwa adwokackiego w postępowaniu przed Sądem drugiej instancji oraz Sądem Najwyższym.

W motywach skargi kasacyjnej wskazano, iż w niniejszej sprawie nie ma zastosowania art. 5a ust. 1 pkt 1 ustawy z 1990 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników. Decyzja organu rentowego została oparta na treści art. 5a ust. 5 ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników w brzmieniu obowiązującym od dnia 2 maja 2004 r. do dnia 23 sierpnia 2005 r., a więc przed nowelizacją z dnia 1 lipca 2005 r. Organ rentowy stwierdził ustanie ubezpieczenia społecznego rolników zainteresowanej Marzeny R. od dnia 1 kwietnia 2005 r., czyli w okresie, w którym przywołany

przez Sąd Apelacyjny w Szczecinie art. 5a ust. 1 pkt 1 ustawy jeszcze nie obowiązywał. Ponadto przepis art. 5a ust. 1 pkt 1 ustawy ma zastosowanie do tych rolników i domowników, którzy rozpoczną prowadzenie pozarolniczej działalności gospodarczej po dniu jego wejścia w życie, tj. po 23 sierpnia 2005 r. Tymczasem zainteresowana Marzena R. rozpoczęła prowadzenie takiej działalności w dniu 5 maja 2003 r. Obowiązujące wówczas przepisy nie nakładały na zainteresowaną bezwzględnego obowiązku złożenia oświadczenia organowi rentowemu, a jedynie poinformowania Zakładu Ubezpieczeń Społecznych lub Kasy Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego o zamiarze podlegania innemu ubezpieczeniu społecznemu. W przypadku pozostania w ubezpieczeniu społecznym rolników, przepisy wówczas obowiązujące nie nakładały żadnych dodatkowych obowiązków na ubezpieczonych, w tym także rygору udokumentowania kwot należnego podatku dochodowego od przychodów z pozarolniczej działalności gospodarczej. W dniu rozpoczęcia pozarolniczej działalności gospodarczej Marzena R. spełniła zatem wszelkie przesłanki, aby wraz z rozpoczęciem pozarolniczej działalności gospodarczej dalej podlegać ubezpieczeniu społecznemu rolników.

Rozstrzygnięciu Sądu Apelacyjnego skarżąca zarzuciła nadto naruszenie zasady niedziałania prawa wstecz, bowiem Sąd drugiej instancji zastosował art. 5a ust. 1 ustawy z dnia 20 grudnia 1990 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników, w brzmieniu nadanym przez ustawę z dnia 1 lipca 2005 r. o zmianie ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników oraz o zmianie niektórych innych ustaw, do sytuacji faktycznej zaistniałej przed jego wejściem w życie.

Skarżąca podkreśliła też, iż zgodnie z art. 64 ust. 1 pkt 4 ustawy z dnia 20 grudnia 1990 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników, Kasa Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego prowadzi działalność w zakresie informowania ubezpieczonych i świadczeniobiorców o prawach i obowiązkach wynikających z ustawy. Jednym ze statutowych obowiązków Kasy jest informowanie osób podlegających ubezpieczeniu społecznemu rolników o prawach i obowiązkach wynikających z norm prawnych zawartych w aktach prawa powszechnie obowiązującego. Dotyczy to również wchodzących w życie zmian w przepisach, o których organ winien każdorazowo zawiadamiać osoby, których te zmiany dotyczą. W przypadku niepouczenia ubezpieczonego o obowiązku złożenia odpowiednich zaświadczeń i sankcjach z tym związanych, rolnik lub domownik nie ponosi negatywnych konsekwencji w postaci ustania ubezpieczenia społecznego. Ani ubezpieczony, ani zainteresowana nie zostali poinformo-

wani przez organ rentowy o zmianie przepisów wprowadzonej ustawą z dnia 2 kwietnia 2004 r. o zmianie ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników. Skarżąca nie uchybiła więc obowiązkom ze swojej winy, albowiem nie została o nich poinformowana ani przez ubezpieczonego, ani przez organ rentowy. Co się natomiast tyczy uchybienia polegającego na niezłożeniu, po dniu wejścia w życie ustawy z 2 kwietnia 2004 r., zaświadczeń o wysokości należnego podatku od przychodów z pozarolniczej działalności gospodarczej, wypada zauważyć, iż w żadnym roku podatkowym zainteresowana nie przekroczyła kwoty granicznej. W ocenie skarżącej, kryterium podatkowe, a nie zachowanie ustawowych terminów na jego udokumentowanie, decyduje o podleganiu przez rolnika lub domownika rolniczemu ubezpieczeniu społecznemu.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Skarga kasacyjna nie zasługuje na uwzględnienie, albowiem pomimo powołania w uzasadnieniu zaskarżonego wyroku nieprawidłowej podstawy materialnoprawnej rozstrzygnięcia, orzeczenie odpowiada prawu. Analizę prawidłowości zaskarżonego wyroku rozpocząć wypada od przypomnienia, że zgodnie z art. 7 ust. 1 pkt 1 i 2 oraz art. 16 ust. 1 pkt 1 i 2 i ust. 3 w związku z art. 6 pkt 1, 2 i 13 ustawy z dnia 20 grudnia 1990 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników (jednolity tekst: Dz.U. z 1008 r.Nr 50, poz. 291 ze zm.), ubezpieczeniu wypadkowemu, chorobowemu i macierzyńskiemu oraz emerytalno-rentowemu podlega z mocy ustawy rolnik (tj. pełnoletnia osoba fizyczna, zamieszkująca i prowadząca na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, osobiście i na własny rachunek, działalność rolniczą jako posiadacz samoistny lub zależny gospodarstwa rolnego obejmującego obszar użytków rolnych powyżej 1 ha przeliczeniowego lub dział specjalny) jak również domownik rolnika (tj. osoba bliska rolnikowi, która ukończyła 16 lat, pozostaje z rolnikiem we wspólnym gospodarstwie domowym lub zamieszkuje na terenie jego gospodarstwa rolnego albo w bliskim sąsiedztwie oraz stale pracuje w tym gospodarstwie rolnym i nie jest związana z rolnikiem stosunkiem pracy), jeżeli nie podlega innemu ubezpieczeniu społecznemu i nie ma ustalonego prawa do emerytury lub renty albo do świadczeń z ubezpieczeń społecznych. O podleganiu z mocy ustawy ubezpieczeniu społecznemu rolników w pełnym zakresie decyduje więc łączne spełnienie przez rolnika (domownika) wszystkich wyżej wymienionych pozytywnych kryteriów kwalifikacyjnych i niez zaistnienie chociażby jednej z negatywnych przesłanek, do których należy między innymi podleganie

zainteresowanego innemu ubezpieczeniu społecznemu. Osobą podlegającą innemu ubezpieczeniu społecznemu jest zaś osoba podlegająca obowiązkowo ubezpieczeniom emerytalnemu i rentowemu na podstawie przepisów o systemie ubezpieczeń społecznych lub objęta przepisami o zaopatrzeniu emerytalnym. Zatem, *a contrario*, jeżeli rolnik (domownik) podlega innemu ubezpieczeniu społecznemu, to nie podlega z mocy ustawy ubezpieczeniu społecznemu rolników. Właściwa wykładnia cytowanych przepisów prowadzi do wniosku, że podleganie ubezpieczeniu społecznemu z innego tytułu „wyprzedza” ubezpieczenie rolnicze. Jest to oczywiste, jeśli zważyć na fakt, że władza publiczna partycypuje w przeważającej mierze w kosztach tego preferencyjnego (z racji wymiaru składek) systemu. Dlatego też - jak podkreślił Trybunał Konstytucyjny w uzasadnieniu wyroku z dnia 13 marca 2006 r., P 8/05 (OTK-A 2006 nr 3, poz. 28) - system ubezpieczenia społecznego rolników ma na celu zapewnienie tego ubezpieczenia jednoznacznie określonej grupie społecznej, dla której praca w gospodarstwie rolnym stanowi podstawowe źródło utrzymania.

Wyjątek od prymatu podlegania innym ubezpieczeniom społecznym w razie ich zbiegu z ubezpieczeniem społecznym rolników przewiduje art. 5a ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników, wprowadzony do tego aktu ustawą zmieniającą z dnia 12 września 1996 r. (Dz.U. Nr 24, poz. 585) i wielokrotnie nowelizowany. Zgodnie z treścią tego przepisu w jego pierwotnym brzmieniu, rolnik lub domownik, który podlegając ubezpieczeniu społecznemu rolników w pełnym zakresie z mocy ustawy, nieprzerwanie przez co najmniej jeden rok, podejmował pozarolniczą działalność gospodarczą, nie będąc pracownikiem i nie pozostając w stosunku służbowym, podlegał nadal temu ubezpieczeniu. Mógł on jednak złożyć Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych lub Kasie Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego oświadczenie, że chce podlegać ubezpieczeniu społecznemu z racji prowadzonej działalności gospodarczej, o ile spełniał w tym zakresie warunki określone w odrębnych przepisach. Z unormowania tego nie wynikała reguła pierwszeństwa podlegania rolniczemu ubezpieczeniu społecznemu w przypadku jego zbiegu z innym tytułem ubezpieczenia społecznego, a jedynie możliwość dokonania przez zainteresowanego wyboru systemu ubezpieczenia społecznego (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 20 lutego 2006 r., I UK 172/05, OSNP 2007 nr 3-4, poz. 52). Wybór ten dotyczył tylko sytuacji, gdy dana osoba spełniała jednocześnie przesłanki objęcia rolniczym ubezpieczeniem społecznym i ubezpieczeniem społecznym z racji prowadzenia pozarolniczej działalności gospodarczej, a można go było dokonać wyłącznie w momencie podejmowania

tej ostatniej działalności (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 26 lipca 2006 r., III UK 46/06, OSNP 2007 nr 15-16, poz. 233) i to pod warunkiem uprzedniego (a więc bezpośrednio przed podjęciem pozarolniczej działalności gospodarczej), trwającego nieprzerwanie przynajmniej jeden rok, podlegania z mocy ustawy ubezpieczeniu społecznemu rolników w pełnym zakresie, liczonego od dnia objęcia tym ubezpieczeniem (por. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 30 czerwca 2000 r., II UKN 618/99, OSNAPiUS 2002 nr 1, poz. 27 i z dnia 17 listopada 2000 r., II UKN 54/00, OSNAPiUS 2002 nr 12, poz. 290 i z dnia 7 kwietnia 2006 r., I UK 223/05, OSNP 2007 nr 7-8, poz. 109).

Prawdą jest, że będąc żoną rolnika - właściciela gospodarstwa rolnego, obejmującego obszar użytków rolnych o powierzchni powyżej 1 ha przeliczeniowego i podlegając z tego tytułu ubezpieczeniu społecznemu rolników w pełnym zakresie od 8 lipca 1995 r. Marzena R. spełniała w chwili podjęcia pozarolniczej działalności gospodarczej, tj. w dniu 5 maja 2003 r., wynikające z ówczesnego brzmienia art. 5a ustawy przesłanki wyboru systemu ubezpieczenia społecznego. Rzecz w tym, że zgodnie z art. 37 ust. 1 zdanie 2 omawianego aktu skarżąca zobowiązana była poinformować Kasę Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego o okolicznościach mających wpływ na podleganie rolniczemu ubezpieczeniu społecznemu. Taką okolicznością, istotną z punktu widzenia unormowań art. 7 ust. 1 i art. 16 ust. 1 i 2 oraz art. 5a ustaw, było rozpoczęcie prowadzenia pozarolniczej działalności gospodarczej, stanowiącej wszak tytuł do objęcia powszechnym systemem ubezpieczeń społecznych. Chcąc dalej podlegać ubezpieczeniu społecznemu rolników, Marzena R. powinna była złożyć stosowne oświadczenie w tej kwestii. W takiej sytuacji art. 39a ustawy nakładał na Kasę Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego obowiązek pouczenia rolnika o skutkach prawnych tego oświadczenia i zamieszczenia odpowiedniej informacji na wydanej decyzji oraz przekazania Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych odpisu decyzji stwierdzającej podleganie wnioskodawcy ubezpieczeniu społecznemu rolników lub ustanie tego ubezpieczenia. Podobnie Zakład Ubezpieczeń Społecznych powinien był przekazać właściwemu oddziałowi Kasy Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego odpis decyzji ustalającej podleganie rolnika innemu ubezpieczeniu społecznemu, wydanej w wyniku złożenia przez zainteresowanego oświadczenia tej treści w trybie art. 5a ustawy. Tymczasem - jak ustaliły Sądy obydwu instancji - Marzena R. nie dopełniła powyższych obowiązków, co sprawiło, że nadal była traktowana przez Kasę Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego jako osoba podlegająca ob-

owiązkowym ubezpieczeniom społecznym rolników z mocy art. 7 ust. 1 i art. 16 ust. 1 ustawy, a nie jako żona rolnika prowadząca pozarolniczą działalność gospodarczą i dokonująca wyboru tego właśnie systemu ubezpieczenia społecznego.

Wypada zauważyć, że w dniu 2 maja 2004 r. weszła w życie ustawa z dnia 2 kwietnia 2004 r. o zmianie ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników oraz o zmianie niektórych innych ustaw (Dz.U. Nr 91, poz. 873). Aktem tym nadano nowe brzmienie art. 5a ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników. Przede wszystkim wydłużono okres nieprzerwanego podlegania ubezpieczeniu społecznemu rolników uprawniający osobę podejmującą pozarolniczą działalność gospodarczą do wyboru systemu ubezpieczenia społecznego i uzależniono możliwość tego wyboru od formy opodatkowania wspomnianej pozarolniczej działalności gospodarczej. W myśl nowelizowanego ust. 1 powołanego artykułu, rolnik lub domownik, który podlegał ubezpieczeniu społecznemu rolników w pełnym zakresie z mocy ustawy nieprzerwanie przez co najmniej 3 lata i rozpoczął prowadzenie pozarolniczej działalności gospodarczej opodatkowanej zgodnie z przepisami o zryczałtowanym podatku dochodowym lub rozpoczął współpracę przy prowadzeniu tej działalności, podlegał nadal temu ubezpieczeniu, jeżeli nie był pracownikiem i nie pozostawał w stosunku służbowym. Stosownie do ust. 5 tego artykułu, do dnia 14 lutego każdego roku rolnik lub domownik prowadzący pozarolniczą działalność gospodarczą lub współpracujący przy prowadzeniu tej działalności, podlegający ubezpieczeniu, zobowiązany był po rozliczeniu roku podatkowego złożyć w KRUS zaświadczenie właściwego organu podatkowego o wysokości należnego podatku za miniony rok. W świetle ust. 7 zmienionego art. 5a niezachowanie terminu, o którym mowa w ust. 5, o ile nadal prowadzona była pozarolnicza działalność gospodarcza, było równoznaczne z zaistnieniem okoliczności powodujących ustanie ubezpieczenia z końcem kwartału, w którym rolnik lub domownik zobowiązany był złożyć wspomniane zaświadczenie. Zgodnie z ust. 6 tego artykułu także wtedy, gdy kwota podatku przekroczyła sumę 2.528 zł, ubezpieczenie rolnika lub domownika ustawało z końcem kwartału, w którym rolnik lub domownik powinien był złożyć w KRUS powyższe zaświadczenie. W myśl art. 5 ust. 1, 2 i 3 ustawy nowelizującej z dnia 2 kwietnia 2004 r., rolnik lub domownik, prowadzący pozarolniczą działalność gospodarczą lub współpracujący przy prowadzeniu tej działalności, podlegający ubezpieczeniu społecznemu rolników w dacie wejścia w życie tego aktu, był zobowiązany, w terminie do dnia 30 września 2004 r., udokumentować Kasie Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego, w jakiej formie jest opo-

datkowana prowadzona przez niego pozarolnicza działalność gospodarcza lub działalność, przy której jest osobą współpracującą, a w przypadku prowadzenia działalności w 2003 r., udokumentować również wysokość należnego podatku za ten rok. Rolnik lub domownik zostawał wyłączony z rolniczego ubezpieczenia społecznego z końcem trzeciego kwartału 2004 r., jeżeli z przedłożonych dokumentów wynikało, iż prowadzona przez niego pozarolnicza działalność gospodarcza lub działalność, przy której prowadzeniu jest osobą współpracującą, jest opodatkowana na zasadach innych niż określone w przepisach o zryczałtowanym podatku dochodowym lub należny za ubiegły rok podatek przekroczył kwotę 2.528 zł. Niedostarczenie dokumentów, o których mowa w ust. 1 tego artykułu, powodowało ustanie ubezpieczenia z końcem trzeciego kwartału 2004 r.

Przepis art. 5a ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników, w brzmieniu nadanym aktem nowelizującym z dnia 2 kwietnia 2004 r., obowiązywał tylko w okresie od 2 maja 2004 r. do 23 sierpnia 2005 r., gdyż z dniem 24 sierpnia 2005 r. weszła w życie kolejna ustawa zmieniająca z dnia 1 lipca 2005 r. (Dz.U. Nr 150, poz. 1248). Przepis art. 2 tego aktu uporządkował redakcyjnie określone w art. 5a ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników zasady dopuszczalności podlegania rolników i domowników rolniczemu ubezpieczeniu społecznemu w okresie prowadzenia przez nich pozarolniczej działalności gospodarczej lub współpracy przy prowadzeniu tej działalności, uniezależniając możliwość wyboru systemu ubezpieczenia społecznego od formy opodatkowania tejże działalności, ale zachowując podstawowe konstrukcje prawne dotychczasowej regulacji tego zagadnienia, między innymi te, które odnoszą się do przesłanki nieprzerwanego podlegania ubezpieczeniu społecznemu rolników z mocy ustawy w pełnym zakresie przez co najmniej 3 lata, złożenia w Kasie Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego oświadczenia o kontynuowaniu tego ubezpieczenia w terminie 14 dni od rozpoczęcia wykonywania pozarolniczej działalności gospodarczej, udokumentowania kwoty należnego podatku dochodowego od przychodów z pozarolniczej działalności gospodarczej za poprzedni rok podatkowy zaświadczeniem właściwego naczelnika urzędu skarbowego, uwarunkowania prawa do korzystania z ubezpieczenia społecznego rolników od płacenia kwoty należnego podatku dochodowego za poprzedni rok podatkowy od przychodów z pozarolniczej działalności gospodarczej nieprzekraczającej 2.528 złotych oraz ustania ubezpieczenia społecznego rolników z końcem kwartału, w którym rolnik prowadzący pozarolniczą

działalność gospodarczą obowiązany był złożyć zaświadczenie urzędu skarbowego o wysokości podatku dochodowego z tego tytułu, a obowiązku tego nie dopełnił.

Godzi się przypomnieć, że Trybunał Konstytucyjny wyrokiem z dnia 13 marca 2006 r., P 8/05 (OTK-A 2006 poz. 28) orzekł, iż art. 5 ust. 2 ustawy z dnia 2 kwietnia 2004 r. o zmianie ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników oraz o zmianie niektórych innych ustaw (Dz.U. Nr 91, poz. 873) w zakresie, w jakim ze względu na formę opodatkowania wyłącza z obowiązkowego ubezpieczenia społecznego rolników, z końcem trzeciego kwartału 2004 r., rolnika lub domownika prowadzącego pozarolniczą działalność gospodarczą, jest niezgodny z art. 2 i art. 32 Konstytucji oraz nie jest niezgodny z art. 20 Konstytucji. W uzasadnieniu wyroku wskazano, iż zmieniając zasady podlegania ubezpieczeniu społecznemu rolników osób, które jednocześnie prowadzą pozarolniczą działalność gospodarczą, ustawodawca przyjął niekwestionowane założenia, że dla osób podlegających ubezpieczeniu społecznemu rolników to działalność rolnicza powinna stanowić podstawowe źródło dochodu, natomiast pozarolnicza działalność powinna osiągać niewielkie rozmiary i mieć jedynie charakter wspomagający ten dochód. Uznano, że pozarolnicza działalność gospodarcza opodatkowana zryczałtowanym podatkiem dochodowym jest właśnie działalnością o niewielkich rozmiarach. Podczas weryfikacji przeprowadzonej przez Kasę Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego okazało się jednak, iż pozarolnicza działalność gospodarcza prowadzona przez rolników, opodatkowana na zasadach ogólnych, nie zawsze wynika z jej rozmiarów, lecz często z jej specyfiki lub wymagań nałożonych innymi przepisami. Trybunał Konstytucyjny zauważył, że w świetle zasady równości nie wolno tworzyć takiego prawa, które różnicowałoby sytuację prawną podmiotów, których sytuacja faktycznie jest taka sama. Tak pojmowana równość oznacza też akceptację różnego traktowania przez prawo różnych podmiotów, z tym jednak, że różne traktowanie powinno być uzasadnione. Sprawiedliwość wymaga, aby zróżnicowanie prawne podmiotów pozostawało w odpowiedniej relacji do różnic w ich sytuacji faktycznej jako adresatów danej normy prawnej. W niniejszym przypadku celem nowelizacji art. 5a ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników była racjonalizacja zasad podlegania temu ubezpieczeniu. Chodziło o to, aby system ubezpieczeń społecznych rolników obejmował osoby, dla których rolnictwo jest zasadniczym źródłem utrzymania. Nowelizacja dokonana na mocy ustawy z dnia 2 kwietnia 2004 r. nie realizowała tego celu, gdyż o marginalnym charakterze działalności gospodarczej świadczy nie rodzaj opodatkowania, ale w istocie wysokość wyli-

czonych dochodów. Tym samym wyłączenie z rolniczego ubezpieczenia społecznego osób, które prowadziły jednocześnie pozarolniczą działalność gospodarczą, opodatkowaną na zasadach ogólnych, ale uzyskiwały dochód nieprzekraczający kwoty określonej w art. 5 ust. 2 ustawy zmieniającej, nosi znamiona dyskryminacji.

Podobnie w wyroku z dnia 18 lipca 2006 r., P 6/05 (OTK-A 2006 nr 7, poz. 81), Trybunał Konstytucyjny orzekł, iż art. 5a ust. 6 ustawy z dnia 20 grudnia 1990 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników, w brzmieniu nadanym przez art. 1 pkt 3 ustawy zmieniającej z dnia 2 kwietnia 2004 r., w zakresie, w jakim w 2004 r., z dniem 1 października tegoż roku wyłączył, ze względu na formę opodatkowania i wysokość należnego za 2003 r. podatku, z obowiązkowego ubezpieczenia społecznego rolników lub domowników prowadzących pozarolniczą działalność gospodarczą, jest niezgodny z art. 2 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej oraz nie jest niezgodny z art. 7 Konstytucji. Trybunał Konstytucyjny podzielił zawartą w uzasadnieniu orzeczenia z dnia 13 marca 2006 r., P 8/05, argumentację w kwestii sprzeczności - analogicznej do zamieszczonej w art. 5a ust. 6 ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników - regulacji art. 5 ust. 2 ustawy zmieniającej z dnia 2 kwietnia 2004 r. z art. 2 Konstytucji RP w zakresie wyłączenia z ubezpieczenia społecznego rolników osób prowadzących pozarolniczą działalność gospodarczą z uwagi na formę opodatkowania tej działalności. Natomiast sprzeczności art. 5a ust. 6 kontrolowanej ustawy z art. 2 Konstytucji RP w części wyłączającej z owego ubezpieczenia z dniem 1 października 2004 r. osoby prowadzące pozarolniczą działalność gospodarczą, od której należny za 2003 r. rok podatek przekroczył kwotę 2.528 zł, Trybunał Konstytucyjny upatrywał w krótkiej, jednodniowej *vacatio legis* aktu nowelizującego i braku precyzyjnej regulacji, normującej sytuację podmiotów ubezpieczonych w 2004 roku, objętych kwestionowanym przepisem. Sytuacja prawna osób dotkniętych nową regulacją powinna być bowiem poddana takim przepisom przejściowym, aby osoby te miały czas na dokończenie przedsięwzięć podjętych na podstawie wcześniejszych unormowań, w przeświadczeniu, że unormowania te mają stabilny charakter. Wymagania tego nie spełnia zaś wprowadzenie innych niż dotychczas zasad wyboru systemu ubezpieczenia społecznego w trakcie roku podatkowego. Warto podkreślić, iż w powołanym wyroku z dnia 18 lipca 2006 r., P 6/05, Trybunał Konstytucyjny nie zanegował zgodności z Konstytucją Rzeczypospolitej Polskiej art. 5a ust. 6 ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników w części statuującej tę przesłankę dopuszczalności wyboru systemu ubezpieczenia społecznego, jaką jest nieprzekroczenie granicznej kwoty podatku od

przychodów uzyskanych z prowadzonej przez rolnika (domownika) pozarolniczej działalności gospodarczej, w odniesieniu do kolejnych lat, następujących po 2004 r. Tego rodzaju ustawowe kryterium dalszego podlegania ubezpieczeniu społecznemu rolników, jeśli nie zostało wprowadzone w trakcie roku podatkowego w sytuacji uniemożliwiającej zainteresowanym dostosowanie prowadzonej działalności do nowych przepisów, nie tylko nie narusza norm konstytucyjnych, ale wręcz służy realizacji akceptowanego - jak wynika z lektury uzasadnień powołanych orzeczeń - przez Trybunał Konstytucyjny celu nowelizacji art. 5a ustawy, dokonanej aktem zmieniającym z dnia 2 kwietnia 2004 r., jakim było ograniczenie możliwości wyboru preferencyjnego (z racji wymiaru składek) systemu ubezpieczenia społecznego rolników do przypadków, gdy prowadzona przez rolnika (domownika) pozarolnicza działalność gospodarcza stanowi dla zainteresowanego jedynie uboczne źródło utrzymania, a o drugorzędym charakterze tego źródła świadczy właśnie wysokość należnego podatku obliczonego od uzyskanych z tego tytułu przychodów.

W świetle art. 5a ust. 6 ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników w brzmieniu nadanym ustawą zmieniającą z dnia 2 kwietnia 2004 r., a następnie art. 5a ust. 1 pkt 5 ustawy o redakcji wprowadzonej aktem nowelizującym z dnia 1 lipca 2005 r., jedną z materialnych przesłanek dopuszczalności wyboru ubezpieczenia społecznego rolników przez rolnika (domownika) prowadzącego pozarolniczą działalność gospodarczą jest zatem wysokość należnego podatku dochodowego za poprzedni rok podatkowy od przychodów z pozarolniczej działalności gospodarczej nieprzekraczająca kwoty 2.528 zł. Natomiast w myśl art. 5a ust. 5 i 7 (obecnie: art. 5a ust. 3, 4 i 6) ustawy udokumentowanie rozmiarów owego podatku następowało i następuje przez złożenie w Kasie Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego zaświadczenia właściwego naczelnika urzędu skarbowego w terminie do 14 lutego (obecnie: 31 maja) każdego roku podatkowego, a skutkiem niedopełnienia tegoż obowiązku jest ustanie rolniczego ubezpieczenia społecznego z końcem kwartału, w którym rolnik (domownik) powinien był złożyć w organie rentowym stosowny dokument.

Zarówno w wyroku z 13 marca 2006 r., P 8/05, w odniesieniu do art. 5 ust. 1 i 3 ustawy zmieniającej z dnia 2 kwietnia 2004 r., dotyczącego rolników prowadzących pozarolniczą działalność gospodarczą w chwili wejścia w życie tego aktu, jak i w orzeczeniu z 18 lipca 2006 r., P 6/05, w relacji do art. 5a ust. 1 i 5 ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników w brzmieniu nadanym powyższym aktem nowelizującym, Trybunał Konstytucyjny nie stwierdził niezgodności wskazanych przepisów z Kon-

stytucją Rzeczypospolitej Polskiej. W uzasadnieniach wyroków podkreślono, że nie istnieją przesłanki pozbawiające ustawodawcę możliwości ustanowienia czasowych ograniczeń ubiegania się przez obywateli o pewne uprawnienia. Wyznaczenie terminu udokumentowania formy opodatkowania prowadzonej działalności oraz wysokości uzyskanego dochodu miało na celu racjonalizację zasad podlegania ubezpieczeniu społecznemu rolników. Chodziło o to, aby w zakreślonym przez ustawodawcę terminie rolnicy przedstawiali dokumenty, na podstawie których można dokonać weryfikacji ich uprawnień do objęcia lub kontynuowania rolniczego ubezpieczenia społecznego. Nie ma zatem racji skarżąca sugerując, że o ustaniu rolniczego ubezpieczenia społecznego osób prowadzących pozarolniczą działalność gospodarczą decyduje jedynie kwota należnego podatku dochodowego od przychodów z tej działalności. Rolnik (domownik) prowadzący pozarolniczą działalność gospodarczą i zamierzający nadal podlegać ubezpieczeniu społecznemu rolników z mocy art. 5a ustawy z dnia 20 grudnia 1990 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników powinien, zgodnie z ust. 5 tego artykułu w brzmieniu nadanym ustawą zmieniającą z dnia 2 kwietnia 2004 r. oraz ust. 3 i 4 tego artykułu w redakcji wprowadzonej ustawą zmieniającą z dnia 1 lipca 2005 r., udokumentować kwotę należnego podatku dochodowego od przychodów z pozarolniczej działalności gospodarczej za poprzedni rok podatkowy zaświadczeniem właściwego naczelnika urzędu skarbowego, złożonym w Kasie Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego do dnia odpowiednio 14 lutego i 31 maja każdego roku podatkowego. Termin do dokonania tej czynności jest terminem prawa materialnego, a jego niedochowanie implikuje - w myśl pierwotnie ust. 7 a obecnie ust. 5 i 6 komentowanego artykułu - ustanie rolniczego ubezpieczenia społecznego.

Mając na uwadze powyższy stan prawny, jak również zacytowane orzeczenia Trybunału Konstytucyjnego wypada stwierdzić, że we wskazanej w zaskarżonej decyzji dacie 1 kwietnia 2005 r. zainteresowana nie podlegała ubezpieczeniu społecznemu rolników z mocy przepisów ustawy z dnia 2 kwietnia 2004 r., nowelizującej ustawę o ubezpieczeniu społecznym rolników. Mimo powołania w uzasadnieniu wyroku Sądu drugiej instancji niewłaściwej podstawy prawnej rozstrzygnięcia, czyli przepisów kolejnej ustawy nowelizującej ustawę o ubezpieczeniu społecznym rolników z dnia 1 lipca 2005 r., orzeczenie odpowiada prawu, a skarga kasacyjna podlega oddaleniu z mocy art. 398¹⁴ k.p.c.

=====